

bortà Etxeberri de Sara (c. 1750), i en el seu contemporani i coterrani D'Urte; i, tant allí com en el dicc. d'Azkué, trobem altres dades, tant de *soilki* com de *soilki*, en altres fonts labortanes i baix-navarreses; en fi també hi ha *txoil* adj. i adv. en guip. i alt-navarres; i el *Supl.* d'Azkué hi afegeix un verb local *soildu* «desgajar rames, asolar, talar» i «curtir (pieles)». Probablement hi podem afegir encara algun compost: *kar-soil* 'calb', on sembla haver-hi suma de dos romanismes CALVUS i *xoll*; i potser un guip. *marsoi/marsoi*, que Uhlenbeck addueix amb el sentit de 'llesca, rodanxa' («schnitt, scheibe», *l. c.*). Res d'estupend en aquesta ufana d'un mot que, havent pres arrels en la llengua des de fa prop de 2000 anys, tingué tant de temps per anar-hi germinant i tornassolant-se.

D'altra banda *sull*, *sulla*, sense banyes, el coneixem de les Balears per altres fonts independents i anteriors a AMAlcover: «*sull*: sense banyes». I, amb nova coincidència amb l'acc. secundària de *xoll* en el Lab. «el qui parla molt poc, cazurro»: «la gent de fora de casa / me té per *sull*, per avaro, / per un home poc tractable, / que viu a la baballà», PdAPenya (*Poesies Pop.*, p. 70); el mateix Alcover definia *xalest* com «lo contrari de 'funest', 'engronyat', '*sull*', «mal-aixamús, alis» (BDLC VII, 149). Però és de totes les illes: eiv. «*sull*: sin astas» (PzCabr.); men. «*sull*: mocho», Febr. Card.; i en la formuleta d'entrebanc infantil «cent rucs: / ¿quantas ore(y)es tenen / --- / si no n'hi ha cap de *sull*?», que Camps Merc. aclareix: «vol dir pròpiament animal sense banyes, i per extensió vol dir 'xuroi' o animal amb una o amb totes dues orelles manco» (*Folk. Men.* I, 235). Reapareix en parlars pirinencs del gascó oriental: «ovella *süllá*» 'brebis sans cornes' a Batmala i a La Bastide-Serou (*ALGc.* IV, 1150).

Doncs el cas és que això ja apareix en el val. JRoig, garantit per la rima i aclarit pel context; quan ell torna a la casa pairal, després d'un viatge, l'escomet la mare (havent-li donat padastre): «Ma mare viu: / ni-s mou, ni-s riu: / --- / poc se girà, / ans me mirà / fort de mal ull; / dix-me: —Boch *çull*, / tira't avant!— / --- / Ni-m lexà seure / --- / sô-que tiràs: / no m'i trobàs / lo seu senyor; / ab entrenyor, / yo deman: —Qui?— / Dix-me: —Mesquí, / a ton despit / ja tinc marit / ---» (*Spill*, v. 1094).

Mot i passatge ben explicats per una glossa de Chabàs: «macho cabrío sin cuernos; palabra aún usada en los Pirineos por los pastores». És veritat que, quant a admetre que això fos portat dels Pirineus, no sols ens en fa dubtar la ç- (que sobretot en tal posició ha de tenir alguna substància, confirmada pel ms. i per les millors eds. valencianes, la d'Almudéver [1561] i la de Carles Ros), car a les muntanyes del Regne la ç i la s potser encara no eren idèntiques a mj. S. xv; o, en tot cas, la fusió era molt recent (JRoig escrivia a Callosa, a la sortida del Guadalest, terra ben morisca). Això, junt amb la vitalitat ufanosa entre els pastors de les tres Illes, indueix verament a creure que allà fou herència mossàrab, i que la gran arcada pastoral del mot abraçada des de l'Aitana a Roncesvalles, i per

tot el Pirineu, fins als Apennins i les muntanyes de Macedònia.⁵

Molt més dubtós és que hi hagi interdependència amb el tipus castellà CHOLLA 'cap, closca, crani' [1497]: aquest no és estrany al cat., car ja Lab. 1840 porta «*xolla*: lo casco o closca del cap», amb frases «no tenir *xolla*», «poca *xolla*», «posar-s'ho a la *xolla*» (fins i tot potser pensa en alg. c. d'això Belv. quan parla de *poca xulla*; però encara millor va amb XU-LLA 'llard, cansalada', o almenys hi havia una nebulosa superposició dels dos mots).

Però notem la diferència: en castellà mot copiosament representat, des de l'ambient lleonès de Juan del Encina, a través de la picaresca dels Ss. xvi-xvii, fins a l'ús popular d'avui, i acompanyat pel port. *cholla*; en català, mot estrany a l'ús de la major part del Princ. (posem en quarantena la dada de la mestra de Llofriu, única base de l'emp. d'AlcM); i propi sobretot de la zona de l'Ebre i d'allí enllà: tort. (BDC III, 114); «*cholla*: enteniment, sinderi, seny» (cast. *cbolla*) Àrabia (*Tort. y Rib. d'Ebre, Misc. Folkl.*, p. 165); Lab. era del Baix Maestrat; i més ferm en el P. Val., on ja el registra CRos (grafia *jolla*, 1764), i reitera Sanelo («la parte de la cabeza que empieza encima de la frente hasta la parte superior, que contiene los sesos y cria pelos»), 7, 92v2; «dasta ahon apleguen les aberracions y misèries de les persones en-sé-que perden la *cholla*, per no dir el sentit comú», MGadea (*Pitos y flautes*, 37).⁶

La meua conclusió provisional, i almenys en part segura, és que el cast. *cholla* vindria del pic. i norm. antics *cholle* (Ss. XIII-XVI) 'bola, pilota' (que sembla provinent d'un fràncic KEULA o KIULA (= al. *keule* 'maça'), cf. pic. ant. *choller* «frapper» (c. 1320): portat, per l'argot antic, a l'ambient popular de Cast. i gallport., tenint en compte que Rosal declara *cholla* «satírico y pastoril» (1601); i Ayala, «vulgar o burlesco» (1693); la variant *chola*, tort., i també argòtica i americana en castellà, potser es va contagiar en temps de les germanies valencianes amb el cat. *xoll(a)* 'closca pelada', d'on la -ll; i, a causa de les germanies, en terres valencianes, però no en el català comú.

En fi crec que podem rebutjar del tot que hi hagi relació entre *xollar* i el subst. *xoll* del Princ. merid.: «*choll*: raig, doll» (Àrabia, *l. c.*), «nom que donen al toll en el CpTarr.», *CostManc.* II, 111, § 455, resultant d'un compromís del tipus acastellanat *chorro* (XORRAR) amb els mots cat. DOLL i TOLL.

¹ Però *chollada*, que cita en el *Curial*, no és això sinó grafia per *collada* 'clatellada, bufetada'. — ² No necessitava refutació el breu suggeriment d'aquest (*ZRPh.* XL, 225) d'igualar-lo al cast. *desollar* < *des-hollar*, cast. ant. *desfollar* 'escorxar' (deriv. de FOLLIS 'cuiro, bot'), d'evident impossibilitat fonètica i sense base semàntica; hi havia alguna dada útil (en l'intercanvi Spitzer-Griera, BDC IX, 97, ni això). —

³ No indica la seva font, i no en veig altra notícia: ho degué obtenir en algun viatge o informació personal epistolà. No crec haver-ne trobat, encara que